

PROEVEN VAN VROUWENSTUDIES THEOLOGIE, DEEL VI

Kune Biezeveld, Magda Misset-van de Weg, Gé Speelman, Ine van den Eynde, Mirjam Vermeij (redactie)
Zoetermeer (Meinema), 2000
303 blz., f 39,90

Proeven van Vrouwenstudies Theologie is een wetenschappelijke reeks die als doel heeft een publicatieforum te zijn voor vrouwen die zich voorbereiden op een promotie in vrouwenstudies theologie. Daarnaast publiceren reeds gepromoveerde vrouwen in Proeven. De redactie wil graag de diversiteit van theologisch vrouwenstudiesonderzoek zichtbaar maken en onderlinge discussies op het onderzoeksterrein stimuleren.

Deze zesde bundel uit de reeks kent zes delen. In het eerste deel Artikelen zijn voorstudies van proefschriften opgenomen. In het tweede deel Voortgaande discussie zijn drie lezingen opgenomen uit een studieweekend van de IWFT (Interuniversitaire Werkgroep Feminisme en Theologie) met het thema: vrouwen, kunst en religie. In de rubriek Werk in uitvoering wordt aandacht besteed aan een postdoc onderzoek naar verbintenis en gender in het Oude Testament. Het vierde deel Forum gaat in op de intensieve discussie rondom de Godnaam naar aanleiding van de Nieuwe Bijbelvertaling. Inmiddels weten we dat deze discussie niet tot vernieuwende keuzes heeft geleid en dat de drie vrouwelijke supervisors die bij het vertaalproject betrokken waren evenals een lid van de begeleidingscommissie hun medewerking hebben opgezegd. Het vijfde deel Achtergronden geeft een tweetal proefschriftpresentaties en deel zes Kroniek doet verslag van conferenties en studiedagen die er de afgelopen tijd zijn geweest.

Graag geef ik u een reisverslag. Want zo voelde het, een reis door een wonderlijke wereld, een duizelingwekkend avontuur, waar je van alles tegenkomt. Vrouwen, hier en daar een man, uit gebieden waar men nog nooit van heeft gehoord. Een wonderlijke wereld, waar tijden dwars door elkaar heen lopen. Binnen tien pagina's verplaats je je van onze tijd naar het midden van de vorige eeuw, om vervolgens koers te zetten naar het begin van onze jaartelling, om van daaruit in de Middeleeuwen terecht te komen. Elk gebied waar je je bevindt, en ook de artikelen hebben een andere taal. Letterlijk: Engels, Duits of Nederlands, maar ook figuurlijk: de taal van exegese, de taal van filosofie, van antropologie, van literatuurwetenschappen. Kleurrijk en vol creativiteit, dat in ieder

geval, deze bonte wereld van Proeven VI.

In het eerste artikel, van de hand van Gé Speelman, staat de vraag naar de mogelijke verandering van religieuze en culturele identiteit centraal. Wat is precies etnische identiteit, uit welke aspecten bestaat een cultuur, en in hoeverre kan culturele identiteit veranderen? Aan de hand van antropologische theorieën en voorbeelden uit Egyptisch-Nederlandse huwelijken en een Amerikaanse witte Paula, worden we meegevoerd richting mogelijke verandering. Vanuit de theorie worden verklaringen gegeven waarom mensen kunnen veranderen en zelfs kunnen kiezen voor verandering – alhoewel onder de oppervlakte van een veranderd persoon toch oude patronen kunnen liggen waar in tijden van druk op wordt teruggegrepen. De auteur kiest uiteindelijk voor een middenpositie – mensen worden én gestuurd door alles waardoor ze bepaald zijn én ook kunnen ze zelf keuzes maken. Een interessant artikel, alhoewel ik wel de vraag had waarom vooral gebruik is gemaakt van antropologische theorieën en niet van psychologische inzichten in mogelijkheden en onmogelijkheden met betrekking tot veranderingen van identiteit en gedrag. Zou dat misschien nog andere inzichten hebben opgeleverd?

Het tweede artikel, geschreven door Manuela Kalsky, voert ons de wereld van womanistische theologie binnen: zwarte vrouwen, hun ervaringen van lijden en onderdrukking en hun kracht en strijd om te overleven en de inspiratie die de bijbel daarbij kan zijn. Hoe zit dat? En wie is Jezus Christus in deze context? Een zwarte vrouw? Wat is de relatie tussen de historische Jezus en de universele kwaliteiten van Christus? Wat betekenen heil en bevrijding vanuit de zwarte religieuze geschiedenis en het perspectief van vrouwen? Op al deze aspecten wordt in het artikel ingegaan. Een belangrijke vraag die aan het eind wordt gesteld, is of vrouwen uit verschillende culturen naar een gemeenschappelijke christologie moeten zoeken – zoeken naar eenheid om de verschillen te overstijgen? Vervolgens wordt gepleit om de verschillen naast elkaar te laten staan. Zo kan er een ontmoeting plaatsvinden van verschillende ervaringen van

onheil en heil. Een ontmoeting die verrijkend kan zijn. Ik was gelukkig met dit pleidooi – het lijkt me dat de ervaringen van onheil en heil opgedaan door vrouwen in nog weer andere delen van de wereld onder inspiratie van andere religieuze bronnen, uiteindelijk ook mee kunnen klinken in deze gezamenlijke, telkens andere zoektocht naar goddelijke waarheid.

Dat brengt ons bij een ander artikel in het boek – de presentatie van het proefschrift van Laetitia van Stekelenbrug, waarin het werk van W.C. Smith centraal staat. Hier wordt gepleit om te komen tot een ‘wereldtheologie’. Zo’n wereldtheologie brengt de noodzaak met zich mee om theologische concepten te vinden die wereldwijd kunnen worden toegepast. Een voorbeeld daarvan is het door Smith uitgewerkte concept ‘faith’. De vraag die ik bij het streven naar ‘een wereldtheologie’ heb, is: waarom zouden we dat doen? En zou het überhaupt kunnen? Waarom zouden we ons niet elke keer weer laten overrompelen door de ontmoeting met een ander, met wie we geen gemeenschappelijke taal hebben en die we niet begrijpen, die uit een andere wereld komt en door haar verschijning onze wereld op z’n kop zet?

Dat een ontmoeting met een ander aangaan gemakkelijker is gezegd dan gedaan, en dat hulpmiddelen misschien toch welkom zijn, blijkt uit het artikel van Jeanneke van Loon, over de negentiende-eeuwse discussie over de Minangkabau. Zij laat zien hoe Nederlandse heren uit het midden van de negentiende eeuw met hun eigen ogen, vanuit hun eigen referentiekader en met hun eigen normen en waarden naar de Minangkabau-samenleving op West-Sumatra keken. Hierdoor zagen ze eenvoudigweg een heleboel niet en dachten ze daarnaast een heleboel wel te zien wat er niet was. De schrijfster maakt duidelijk dat onderzoek, maar ook ontmoeting, bepaald wordt door de eigen blik en eigen identiteit.

Bij het zorgvuldig neergezette artikel van Esther de Boer, over de historische werkelijkheid van vrouwelijke discipelen van Jezus, had ik wel een beginnersvraag, die ik hier toch maar stel omdat ik deze in het artikel niet beantwoord vind. Waarom is deze werkelijke historiciteit van vrouwen als discipel van Jezus zo belangrijk? Maakt het iets uit voor vrouwen van

nu, en voor welke vrouwen dan? En hoe maakt het iets uit? Dat raakt weer aan de discussie die in het artikel van Manuela Kalsky wordt gevoerd. Hoe verhouden zich historische werkelijkheid en beleefde inspiratie?

Het artikel over Marguerite van Porete en Hadewych, van Anke Passenier, laat op een prachtige manier verschillen zien in de spiritualiteit en mystieke beleving van beide dames. De hartstochtelijk genietende, maar vooral ook verlangende Hadewych staat naast de rustige, ijle, onverstoorbare Marguerite, die haar hartstochten (als ze die al had) losgelaten heeft om totaal in God te kunnen zijn. Ruzie zouden ze vast gehad hebben, die twee, als ze samen in een klooster hadden gezeten, maar ook hadden ze vast veel van elkaar geleerd.

De bonte wereld, waar ik bijna in verdwaald raakte (ik heb u nog lang niet alles laten zien), blijkt terwijl ik haar probeer te beschrijven toch een rode draad te bevatten. Maar dat heeft natuurlijk te maken met de manier waarop ik kijk, met mijn ogen en mijn blik. Het centrale thema dat ik zie is: mogelijkheden en onmogelijkheden van ontmoeting. Kunnen we een ander zien en begrijpen? En wat betekent dat voor onszelf? Veranderen we door de ontmoeting met de ander? Kunnen we verschillen verdragen? Naast elkaar laten staan? Welk avontuur gaan we dan aan?

Toen ik Proeven VI uit had, bemerkte ik mijn eigen moeite met die vragen. ‘Kan er niet meer lijn in zo’n bundel worden aangebracht?’ was één van mijn gedachten. Zou er binnen vrouwenstudies theologie misschien toch meer gewerkt kunnen worden aan zoiets als een gemeenschappelijke taal? De methodes meer op elkaar afgestemd, of misschien zelfs samen verder uitgewerkt? Hier rijdt iedereen dwars door elkaar... een kakofonie van stemmen en geluid... horen en zien vergaat je... Toen ik de inleiding herlas, concludeerde ik dat dit toch precies de bedoeling was: het zichtbaar maken van verscheidenheid. Degene die Proeven van Vrouwenstudies Theologie leest, weet niet wat haar overkomt. Wonderlijk, verrassend, verwarrend, irriterend, maar uiteindelijk... verrijkend. Ik wens u veel leesplezier!

Christa Anbeek